

RCD Resursni
Centar za
Demokratizaciju

Kratki vodič kroz ljudska prava za građane

Ljudska prava su urođena prava svih ljudi: muškaraca i žena, zbog toga što su ljudska bića.

NON DIVIDERE I BISOGNI
NON DIVIDERE IL SENSO DELLA VITA
AVSI
www.avsi.org
1996 - 2006

Šta su ljudska prava

Ljudska prava su urođena prava svih ljudi: muškaraca i žena, zbog toga što su ljudska bića.

Univerzalna su - pripadaju svakom ljudskom biću podjednako, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu: bez obzira na pol, rasu, boju, jezik, vjeru, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovinu rođenje ili dugi status.

Nedjeljiva su – jednakog su značaja i međusobno zavisna. Neotuđiva su - nerazdvojiva su od pojedinca.

Ljudska prava su uslov slobode, mira i pravde u svijetu. Zasnovana su na ideji jednakopravnosti, tolerancije i solidarnosti. Temelj i cilj poštovanja i zaštite ljudskih prava je – ljudsko dostojanstvo. „Sva ljudska bića rađaju se jednaka u pravima i dostojanstvu. Ona su obdarena razumom i svijješću, pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva“.

(član 1. UN Opće deklaracije o ljudskim pravima)

Država mora uvijek poštovati čovjeka kao osobu i štiti ljudska prava građanina, i od države i od drugih osoba.

Niko ne može koristiti svoja prava na način da ugrozi prava drugoga.

„Zašto se borim za ljudska prava? Prosto zato što ne volim da gledam ljudsku patnju!“, Aung San Suu Kyi, burmanska političarka, dobitnica Nobelove nagrade za mir 1991.

Ljudska prava mogu se ograničiti jedino u posebnim okolnostima i u skladu sa zakonom.

Ljudska prava u Bosni i Hercegovini

Ljudska prava u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine:

(građanska i politička prava)

- Pravo na život,
- Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni,
- Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu,
- Pravo na ličnu slobodu i sigurnost,
- Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom,
- Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku,
- Sloboda misli, svijesti i vjere,

- Sloboda izražavanja,
- Sloboda mirnog okupljanja i slobodu udruživanja sa drugima,
- Pravo na brak i zasnivanje porodice,
- Pravo na imovinu,
- Pravo na obrazovanje,
- Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

(ekonomska, socijalna i kulturna prava)

- pravo na imovinu,
- pravo na rad,
- pravo na pravičnu zaradu i jednaku nagradu za rad jednake vrijednosti,

- pravo na pristojan život, u skladu sa odredbama Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,
- pravo na sigurne i zdrave uslove rada,
- pravo na napredovanje u skladu sa godinama staža i sposobnostima,
- pravo na odmor, slobodno vrijeme, razumno ograničenje radnog vremena i povremene plaćene dopuste,
- pravo slobodnog sindikalnog organiziranja,
- pravo na socijalnu sigurnost,
- prava porodice, djece i maloljetnika na zaštitu,
- pravo na odgovarajući životni standard i zaštitu od gladi,

- pravo jedinice na najveći stepen fizičkog i mentalnog zdravlja,
- pravo na obrazovanje,
- pravo roditelja na vjerski i moralni odgoj njihove djece u skladu s njihovim uvjerenjima,
- pravo na učestvovanje u kulturnom životu,
- pravo korištenja dostignućima nauke i tehnike,
- prava koja proističu iz autorskih prava,
- pravo na slobodu u oblastima nauke i stvaralaštva,
- pravo na uslove koji obezbjeđuju čuvanje, razvoj i širenje nauke i kulture

(kolektivna prava)

- pravo na ravnopravnost naroda,
- pravo na razvoj,
- pravo na mir,
- pravo na zdravu okolinu

Neki od najznačajnijih dokumenata o ljudskim pravima

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

Konvencija o pravima djeteta

Zaštita ljudskih prava u Bosni i Hercegovini

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

Ustavni sud Bosne i Hercegovine "ima apelacionu nadležnost za pitanja ... koja se pojave na osnovu presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini" i ima ulogu garanta zaštite, pored ostalih, slijedećih ljudskih prava:

Pravo na život;

Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni;

Pravo osobe da ne bude držana u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu;

Pravo na ličnu slobodu i sigurnost;

Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom;

Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku;

Slobodu misli, savjesti i vjere;

Slobodu izražavanja;

Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja sa drugima;

Pravo na brak i zasnivanje porodice;

Pravo na imovinu;

Pravo na obrazovanje;

Pravo na slobodu kretanja i prebivališta.

Apelacija Ustavnom sudu BiH podnosi se u roku od 60 dana od dana prijema posljednje presude ili odluke. Podnosilac apelacije prije obraćanja Ustavnom sudu BiH mora iscrpiti sva efektivna pravna sredstva – obratiti se nekom drugom organu ili sudu na nivou države ili entiteta, ukoliko je pomoć tog organa djelotvorna. Ukoliko podnosilac apelacije smatra da pomoć tog organa ili suda ne bi bila biti djelotvorna, moglo bi biti ipak korisno da se obrati Ustavnom sudu BiH iako sve pravne opcije nisu iskorištene.

Ombudsmen za ljudska prava za BiH

Svako fizičko ili pravno lice koje tvrdi da ima izvjestan legitimni interes može podnijeti pritužbu ombudsmenu, bez ograničenja i bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Pritužba se može odnositi na bilo kakvo navodno iil očigledno kršenje zakona, koje predstavlja kršenje ljudskih prava i sloboda. Osoba koja je podnije pritužbu ombudsmenu ne može biti zbog toga sankcionisana. Rad institucije ombudsmena po pritužbi je besplatan i ne zahtijeva pomoć stručnog savjetnika ili advokata.

Prava žena

„Jednom za svagda: ljudska prava su i ženska prava, kao što su ženska prava – ljudska!“, Hillary Rodham Clinton

Prava žena su prava koja pripadaju svakoj osobi ženskog spola i kojima se garantuje ravnopravnost između žena i muškaraca u svim područjima života i rada. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, između ostalog, utvrđuje: pravo na ravnopravno učešće žena u javnom i političkom životu, pravo na vršenje funkcija u predstavničkim tijelima svoje zemlje i međunarodnim organizacijama, pravo na jednak pristup prilikom dobivanja, promjene ili zadržavanja državljanstva nakon sklapanja braka, pravo na jednakost u odgoju i obrazovanju, pravo na jednake uslove zapošljavanja, nagrađivanja na radu, odmora..., pravo na posebne uslove rada i besplatnu zdravstvenu zaštitu tokom trudnoće, uključujući pravo na slobodu od sankcija zbog trudnoće, porodiljstva ili bračnog statusa, pravo na socijalnu i drugu pomoć radi usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza, te pravo na ravnopravnost pred zakonom prilikom izbora supružnika, sklapanja braka, ispunjavanja roditeljskih obaveza, osiguranja porodičnog života i imovine.

Žene i muškarci ravnopravni su.

„Puna ravnopravnost spolova garantuje se u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje.

Diskriminacija na temelju spola i spolne orijentacije je zabranjena.“ (Zakon o ravnopravnosti polova BiH)

Diskriminacija po osnovu spola predstavlja svako pravno ili faktičko, direktno ili mindirektno razlikovanje, privilegiranje, isključivanje ili ograničavanje osnovano po spolu zbog kojeg se

pojedincima/kama otežava ili negira priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i svakom drugom području javnog života. Diskriminacija po osnovu spola, nasilje na osnovu spola, seksualno uznemiravanje i nasilje u porodici su krivična djela i kažnjiva su zakonom. Nasilje na osnovu spola: bilo koje djelo koje nanosi fizičku, mentalnu, seksualnu, ili ekonomsku štetu, ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju osobe da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti spolova, u javnoj

ili privatnoj sferi života, uključujući i trgovinu ljudima radi prisilnog rada, te ograničenje, ili proizvoljno lišenje slobode osoba izloženih takvim djelima;

Nasilje je povreda ljudskih prava svih ljudi:

prava na život,

prava na sigurnost,

prava na dignitet, i

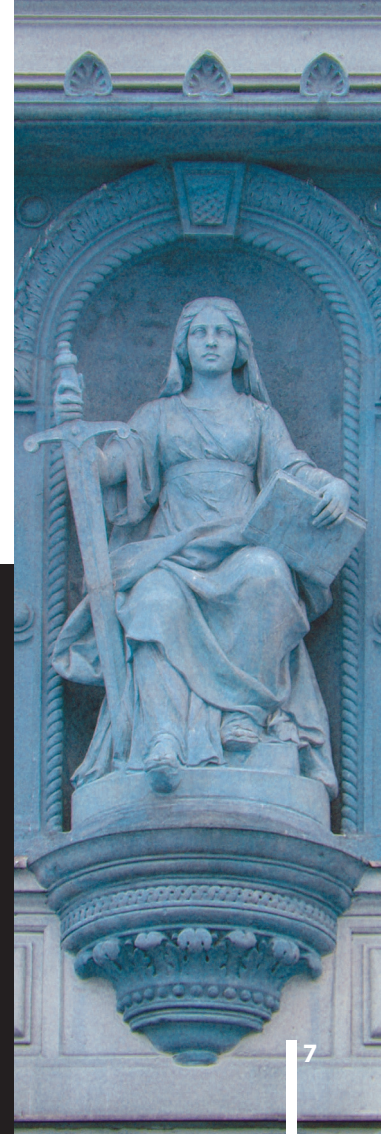
prava na fizički i mentalni integritet.

Pojavljuje se u krugu porodice i u društvu uopće (silovanje, fizički napadi, seksualno uznemiravanje, trgovina ženama i prisilna prostitucija...). U nasilje u porodici najčešće se dešava nad ženama: fizičko nasilje, seksualno (bračno silovanje, seksualna agresija, incest), psihičko, strukturalno (manje direktno nego fizičko, uključuje situacije gdje se žena omalovažava kao ljudsko biće i kada joj se uskraćuju

njena osnovna ljudska prava: pravo na posao, vlastiti bankovni račun...), te ekonomsko (finansijsko manipuliranje, alimentacija...). Seksualno uznemiravanje je svako ponašanje koje riječima, ili radnjama, ili psihičkim djelovanjem seksualne prirode ima za cilj ili rezultat nanošenje štete dignitetu osobe, ili stvaranje zastrašujuće, neprijateljske, ponižavajuće, prijeteće, ili slične situacije, a koje je motivirano pripadnošću različitom spolu, ili različitom seksualnom orijentacijom, a koje za oštećenu osobu predstavlja nepoželjno fizičko, verbalno, sugestivno i drugo ponašanje. Žena ne može biti stavljena u nepovoljniji položaj samo zbog toga što je žena u pogledu angažiranja,

obrazovanja, unapređenja, uslova i zahtjeva rada, otkazivanja ugovora o radu ili drugih pitanja koja proističu iz radnog odnosa.

Ukoliko se smatra da su povrijeđena zagarantirana prava žena (uključujući diskriminaciju po osnovu spola, kao i povredu principa jednakosti pred zakonom) može se pokrenuti postupak pred nadležnim sudom.

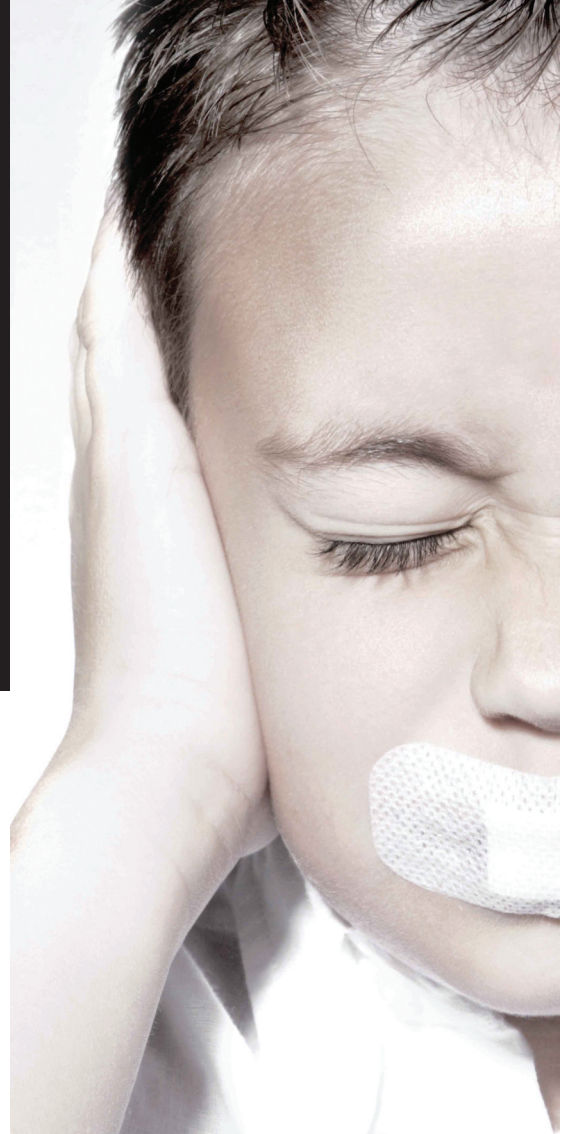
Prava djece

Prava djece su ljudska prava djeteta – osobe do navršениh 18 godina života. Sva ljudska prava važe podjednako za svako dijete, bez bilo kakve diskriminacije. Uvijek se moraju uzeti u obzir najbolji interesi djeteta i učiniti sve da se najbolji interesi djeteta ostvare.

Konvencija o pravima djeteta garantuje ljudska prava djeci. Djeca imaju prava:

- pravo na život, priznato od momenta rođenja i pravo na opstanak nakon rođenja,
- pravo na ime, na staranje, državljanstvo, na saznanje ko su mu roditelji, po mogućnosti i na njihovu brigu,
- pravo na očuvanje svog identiteta koje uključuje državljanstvo, ime i porodične veze bez nezakonitog miješanja, a u slučaju povrede ovog prava, pravo na odgovarajuću pomoć za njegovo vraćanje,
- pravo da ne bude odvojeno od svojih roditelja osim u posebnim slučajevima i u skladu sa zakonom,

- pravo na informaciju o odsutnom roditelju (slučajevi pritvora, zatvora, izgnanstva, deportacije i smrti) koje može biti uskraćeno jedino za dobrobit djeteta,
- pravo na zaštitu države od nelegalnog transfera i nevraćanja djece iz inostranstva,
- pravo da bude saslušano u svim sudskim i administrativnim postupcima koji se odnose na njega, neposredno ili preko zastupnika, u skladu s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva,

- pravo na zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere zaštite od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zloupotrebu, dok je na brizi roditelja, zakonitih staratelja ili drugog lica kome je povjerena briga o djetetu,
- pravo na zaštitu od samovoljnog ili nezakonitog miješanja u njegov privatni ili porodični život, dom ili ličnu prepisku, kao i od nezakonitog napada na njegovu čast ili ugled,
- korpus prava iz krivičnog postupka,
- pravo na obrazovanje,
- pravo na slobodno vrijeme, odmor i kulturne aktivnosti,
- pravo na zaštitu od rada koji ugrožava zdravlje ili obrazovanje i razvoj djeteta,
- pravo na zaštitu od zloupotreba droga, seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, prostitucije i pornografije,
- pravo na zaštitu od trgovine djecom,
- pravo na zaštitu od bilo kojih formi iskorištavanja.

Djetetu prema sadržaju Konvencije pripadaju i politička prava, i to:

- na slobodu izražavanja,
- na slobodu informisanja,
- na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjesti.
- na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.

Prava osoba s posebnim potrebama

Prava osoba s posebnim potrebama su ljudska prava osoba koje bez pomoći drugih nisu u stanju uživati osnovna ljudska prava.

Osobe s posebnim potrebama imaju ista prava i slobode kao i svi drugi ljudi, uključujući pravo na pristojan i normalan život.

Država je obavezna osigurati osobama s posebnim potrebama posebne povlastice:

- pravo na liječnički, psihološki i funkcionalni tretman, uključujući pomagala;
- pravo na zdravstvenu i socijalnu rehabilitaciju, obrazovanje i stručnu izobrazbu;
- pravo na savjetovanje, vođenje i pomoć pri zapošljavanju;
- pravo na život u svojoj porodici;
- pravo na učestvovanje u svim društvenim, kreativnim i rekreacijskim aktivnostima u svojoj zajednici;

- pravo na slobodu od iskorištavanja, nečovječnog posupanja i kazne, diskriminacije i povrede ličnog dostojanstva;
- niz drugih prava koja podstiču razvoj sposobnosti i vještina, te brže uključivanje u društvo osoba s posebnim potrebama.

Davanjem posebnih povlastica osobama s posebnim potrebama država osobama s posebnim potrebama omogućava da dostignu stanje maksimalno moguće samostalnosti i minimalne ovisnosti.

Korisne kontakt informacije

Ustavni sud Bosne i Hercegovine

Reisa Dž.Čauševića 6

71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 33 251-226

Fax: + 387 33 561-134

e-mail: info@ustavnisud.ba

www.ccbh.ba

Institucija Ombudsmena Federacije Bosne i Hercegovine

Valtera Perića 15

71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

Tel (centrala): + 387 33 667 909

Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine

Hakije Kulenovića 12, 71000 Sarajevo,

Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 33 66 58 83

Fax: + 387 33 26 52 00

E-mail: fgenderc@bih.net.ba

www.fgenderc.com.ba

Grad Mostar

Gradska uprava

Sjedište:

Adema Buća 19, 88 000 Mostar, BiH

Telefon (centrala): + 387 36 500 600

grad.mostar@mostar.ba

www.mostar.ba

Korisne kontakt informacije

Zavod za penzijsko i invalidsko osiguranje FBiH

Kantonalna administrativna služba Mostar
Bišćevića bb, 88 000 Mostar,
Bosna i Hercegovina

Tel (centrala): + 387 36 504 100

Odjeljenje za rješavanje o pravima iz PIO:

+ 387 36 504 110 ; 504 103

Odjeljenje za likvidaciju penzija i naknada:

+ 387 36 504 154

Federalni zavod za MIO/PIO

Središnja služba

Dubrovačka bb, 88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 36 317 761 ; 317 762

Poslovnica/ispostava Mostar

Kralja Zvonimira, 88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 36 313 314

Zavod zdravstvenog osiguranja HNK

Poslovnica Mostar

Braće Fejića 56, 88 000 Mostar, BiH

Tel: + 387 36 550 828

+ 387 36 514 100

Služba za zapošljavanje HNK

Biro rada Mostar

Braće Fejića 53, 88 000 Mostar, BiH

Tel: + 387 36 551 435

551 306

551 331

Centar za socijalni rad

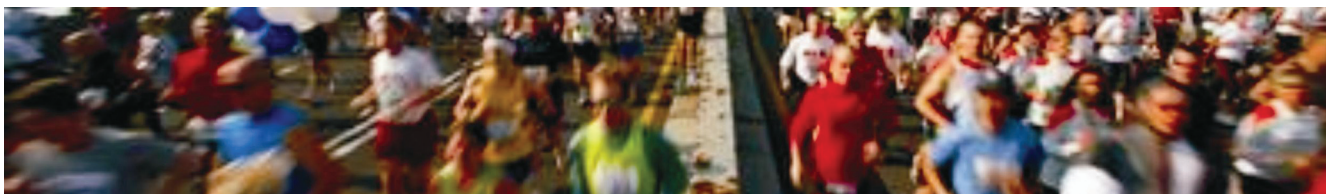
Mostar, Fra Franje Miličevića 43,
88 000 Mostar, BiH

Tel: + 387 36 331 320

329 933

331 643

331 644

Prosvjetno-pedagoški zavod Hercegovačko-neretvanskog kantona

Sjeverni logor 116, 88 000 Mostar, BiH

Tel: + 387 36 570 045

571 933

571 648

Zavod za školstvo Hercegovačko- neretvanske županije

Kralja zvonimira 14
88 000 Mostar
Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 36 316 655

312 188

Agencija za lokalnu demokratiju LDA Mostar

Rade Bitange 48
88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina

Tel/Fax: + 387 36 580 865

www.ldamostar.org

e-mail: ldamostar@aldaintranet.org

RESURSNI CENTAR ZA DEMOKRATIZACIJU

Rade Bitange 48, 88000 MOSTAR, Bosna i Hercegovina

Tel/Fax: + 387 36 580 865

www.ldamostar.org